

Napjevi za liturgijsku zajednicu u gregorijanskom repertoriju

GIACOMO BAROFFIO, ITALIJA
Stručni članak

Prijevod: Gabrijela (s. M. Vlasta) Tkalec
i Ruža (s. Domagoja) Ljubičić

Metodološki uvod

S obzirom na predloženu temu ovog izvještaja postavlja se dvostruko pitanje: da li je gregorijanski repertorij ikada bio pjevanje zajednice? I drugo: da li je zajednica, prije posljednje liturgijske reforme, imala aktivnu glazbenu ulogu u liturgijskim slavljenjima? Kao što je vidljivo, radi se o pitanjima koja se ponajprije odnose na povijesne činjenice, i zato je potrebno podvrći kritičkom sudu podatke koji se mogu dokumentirati na povijesnoj osnovi. Sigurno je, da povijest mora biti najprije življena da bi mogla biti analizirana pod raznim vidovima. Ovdje dotičemo neka pitanja koja se pobliže bave duhovnošću i pastoralom.

Treba ipak imati na umu neke metodološke poteškoće, koje predstavljaju ozbiljne zapreke pokušajima da se da iscrpan odgovor na dva gore postavljena pitanja. Osim malog broja pisanih podataka – osim toga vrlo nejasnih pod strogo glazbenim vidom – za prva stoljeća liturgijskog života moraju se obvezatno uzeti u obzir svjedočanstva crkvenih Otaca. Ali je jasno, da oni o glazbi govore kao o onome što mi zovemo *musica sacra* (sveta glazba), a da uopće ne misle na gregorijansko pjevanje. U njihovo vrijeme u njihovim se crkvama odnosno zajednicama pjevala glazba.

To vrijedi ne samo za svjedočanstva istočnih Crkava, nego i za vrlo sugestivne riječi zapadnih Otaca i pisaca, kao što je sv. Ambrozije i sv. Augustin.

I uz krajnji oprez, s obzirom na stare izvore, može sasvim neočekivano izaći na površinu ono o čemu ti izvori govore, a da pritom nije nužno pozivati se na nekog od crkvenih Otaca, da bi se potvrdila neka pretpostavka ili praksa, koja je više na srcu nama nego što je bila piscu prvih stoljeća, koji nije poznavao naše problematike.

Druga velika poteškoća, djelomično već prisutna u prijašnjoj točki, jest dvoznačnost i pogrešna uporaba jezika. Dovoljno je vidjeti što bi mogli značiti, ili bolje, što bi se ponekad željelo da znače izrazi kao što su *himan* i *duhovni hvalospjev*. Ili postoji još veća dvoznačnost vezana uz dvojbeni terminologiju, kao što je slučaj s

riječima *antifona*, *responzorij* i pjevanje u svezi s tim, tj. *antifonijsko* i *responzorijalno*.

Želimo osim toga posvijestiti dojam dvoznačnosti koju ti izvori izazivaju s obzirom na povijest, na zbunjenost koja se osjeća pred šutnjom tih izvora. Šutnjom, jer se izvori, koji se odnose na pojedine povijesne situacije danas ne mogu pronaći, a možda su izgubljeni zauvijek. Šutnjom, jer su stvari, koje su nama zanimljive i neobične, u pojedinim razdobljima i na određenim mjestima bile ljudima bliske, jednostavno očite, pa zbog toga nisu 'zaslužile' da ih se posebno zapamti ili popratni opširnim tumačenjem.

Završavajući uvodni dio, potrebno je također upozoriti na poteškoće koje bi mogle proizići iz samog izraza *canto gregoriano* (gregorijansko pjevanje). Povijesna analiza pokazuje da je taj izraz polivalentan, jer obuhvaća glazbene oblike različitog porijekla – u vremenu i prostoru – i sa vrlo različitim osobinama. Izraz postaje na neki način jednoznačan samo onda, kad je upotrijebljen da označi repertorij latinskih monodijskih liturgijskih napjeva općenito; ali pod tim vidom nije previše znakovit u odnosu na vrednovanje pojedinačnih napjeva ili čitavih glazbenih oblika prisutnih u repertoriju. Nakon ovog pojašnjenja, precizirajmo pitanja s početka izlaganja i zapitajmo se:

- Da li je u starini zajednica pjevala u liturgiji?
- Razvijala se ili slabila ta praksa kroz stoljeća?
- Što može pjevati zajednica, osim onoga što znamo iz prošlosti, u liturgiji u kojoj se pjevaju gregorijanski napjevi?

2. Pjevanje vjernika u liturgijskoj zajednici od starine do danas

Povezanost Crkve koja se rađala i židovske liturgijske prakse čini vjerojatnim, da su kršćani, prihvaćajući obrednu tradiciju Starog Zavjeta, usvojili i načine izražavanja i glazbene oblike koji su bili usko vezani uz te starozavjetne obrede. Na tom tragu židovske tradicije nalazi se i Gospodin Isus, kako svjedoči apostol, kada u kontekstu izvješća o posljednjoj večeri upotrebljava izraz 'pjevali su *himan*'. Isus, dakle, a poslije njega apostoli, nisu trebali izbjegavati već poznate liturgijske običaje, pa tako i pjesme koje su ti običaji povlačili za sobom. Ako je *himan*, koji je pjevao Isus bio veliki Hallel (Ps. 135), očito je da su apostoli odgovarali glazbenom formulom, koja je bila u skladu s liturgijskom strukturom biblijskog teksta. Uz odgovor koji se lako prihvaća, kao što je 'Vječna je ljubav njegova', apostoli i prve zajednice pjevali su kratke i jasne poklike Amen, Hallelujah...

Između celebranta soliste i zajednice uvodi se ubrzo figura, koja će biti sve važnija u glazbenom životu liturgije: pjevač solista i *schola* (grupa pjevača). To su figure o kojima se govori već između I. i II. stoljeća (sv.

Ignacije Antiohijski), dok sredinom II. stoljeća Justin mučenik govori izričito o *Amen*, kojim puk kliče na završetku euharistijske liturgije. Malo kasnije saznajemo od Tertulijana, da puk sudjeluje u moljenju psalama pripjevom Hallelujah.

Prema naznakama Hipolita rimskog († 220.) '*pueri et virgines*', mladići i djevojke pjevali su psalme s alelujom naizmjenice sa zajednicom, koja je pjevala svečano Hallelujah. Puk u tom času postaje sugovornik u dijalogu, bilo to u uvodnim formulama u *Prefatio*, bilo u odgovorima na pozive đakona.

Da je liturgijsku pjesmu izvodio i puk, svjedoči kasnije zanimljiva primjedba Origena († 254.) u VIII. knjizi *Contro Celso*: '*Graecos graece, romanos latine, et sic singulas gentes Deum propria lingua precari, hymnisque concelebrare*'.¹

Dovoljne su ove kratke napomene o svjedočanstvima iz prvih stoljeća života Crkve, da bi se potvrdilo da se je u liturgiji pjevalo i da je pjesme, u vrlo različitom opsegu, pjevao puk. Vjerojatno su se izmjenjivali, kao što je gore rečeno, dijaloški odgovori, poklici i možda nešto veći dijelovi takvih struktura, da su se lako prihvaćali. To je bio slučaj s himnima, koje je u zapadnu liturgiju uveo sv. Ambrozije iz Milana, a koje je ubrzo prihvatila monaška liturgija (V./VI. st.), ali ih je rimska liturgija odbijala prihvatiti još nekoliko stoljeća.

Kratki panoramski prikaz, što ga je načinio Christoph Helmuth **Mahling** 1972. godine, pomaže da se može slijediti proces, ne uvijek jasan i ispravan, u kojem su se izmjenjivali izvodači liturgijskih pjesama. Znakovit je slučaj *Sanctusa*: u staroj galikanskoj liturgiji pjevao ga je puk. U rimsko-franačkoj liturgiji izvodio ga je kler s pukom, a u rimsko-papinskoj liturgiji, kako svjedoče *Ordines Romani* I., II. i V., *Sanctus* je izvorno pjevao puk, a zatim samo jedan dio klera (subdiaconi regionarii). Poslije karolinške reforme *Sanctus* ponovo pjeva svećenik i puk.

Nasuprot onome što bi se na prvi pogled moglo misliti, *Pater noster* je u rimskoj liturgiji u relativno kasnom razdoblju pjevao kler i puk, dok je u starini ustvari bio rezerviran za kler. Mnogi su čimbenici utjecali na tu izmjenu uloga u izvođenju. Izvorno su vjerojatno postojala određena disciplinska načela i liturgijske smjernice, kao što je na primjer: isključivanje ili ne *žena* iz pjevanja, osnivanje *scholae*, pjevanje ili ne *pueri* (dječaka), postojanje raznih obrednih struktura pojedinih časova liturgijskog čina. U kasnijem se razdoblju pokušalo prilagoditi već postojeće glazbene izraze novim okolnostima, koje su se malo pomalo stvarale. Ti su važni pokreti postali povijesni, pa su zbog toga zabilježeni u svim razdobljima i svim kulturama. Ali upravo u starini i djelomično još u srednjem vijeku, kultura je bila usko vezana uz kult: iz tog je izvora crpila životnu snagu, koja je bila kadra zahvatiti čovjeka u

svoj njegovoj osobnosti i učiniti ga sposobnim da se otvori i participira u misteriju Boga.

3. Napjevi za liturgijsku zajednicu u gregorijanskom repertoriju danas

Značajne kulturne i sociološke promjene stvorile su ponor između prošlosti i sadašnjosti. Ali čovjek u svojoj biti i najistinskijim težnjama ostaje uvijek isti. Današnje veliko nerazumijevanje gregorijanskog pjevanja ne može se pripisati prije svega samom pjevanju, već ljudskim i duhovnim vrijednostima koje to pjevanje donosi sa sobom.

U društvu gdje se zanemaruje ili isključuje Boga, na koncu se zanemaruje i isključuje svaki trag Božje prisutnosti i traganja čovjeka za spoznajom i blizinom Božjom. U društvu koje zanemaruje i ponižava čovjeka pretvarajući ga u sredstvo, pretvara ga u zupčanik, koji može i mora biti djelotvoran u stvaranju kapitala i moći, on gubi svoj osobni identitet, malo pomalo isključuje iz svog vlastitog života neunosne dimenzije, prividno neplodne na ekonomskom planu. Time se ne gubi samo duhovna dimenzija koja čovjeka usmjerava prema Bogu, nego nestaje i poetska dimenzija života. Čovjek robotstvaralac ubija čovjeka-poetu, koji u pjevanju – koje je uvijek izražaj pojedinačne osobe a nikada bezimene mase, iako pjeva u zboru – iz dubine svoga srca izražava vlastitu tjeskobu i radost, razočaranja i nadu, svoj život u svim oblicima, sa svim svojim čežnjama.

Ima li sve ovo ikakve veze s temom o kojoj se govori? Sigurno ima. Čovjek koji nikad ne pjeva neće biti sposoban prihvatiti pjevanje, bilo to gregorijansko ili bilo koje drugo. Čovjek, slušajući i sudjelujući u izvođenju pjevanja, izlazi pomalo iz ravnodušnosti. Malo pomalo preko pjesama prihvaća vrijednosti čiji su one posrednici. Reći: 'gregorijansko pjevanje' znači reći nešto previše dvoznačno, jer gregorijansko pjevanje nije prvenstveno pjevanje nego molitva. To je pjevana molitva, ali upravo **molitva** i stvarno **molitva**. Prihvaćanje ili odbacivanje gregorijanskog pjevanja, bez obzira na neosporne kulturalne vrijednosti, uvjetovano je dubokim duhovnim kriterijem: ili se moli ili se ne moli = ili se gregorijansko pjevanje razumije u njegovoj najdubljoj biti ili se iz temelja izobličuje njegova narav.

Da su naši Oci na ispravan način shvatili problem, između ostalog dokazuje neprekidno stvaranje povijesti monodijskog liturgijskog repertorija. Ovdje se ne radi o tome da se prosuđuje o njegovoj ljepoti ili ružnoći, nego se želi posvjestiti da gregorijansko pjevanje vrijedi utoliko, ukoliko je izražaj Crkve koja pjevanjem izražava svoju vjeru. Vrlo je važno ozbiljno razmišljati o dometu izraza: pjevati – Crkva – vjera. To sigurno nisu pitanja koja se rješavaju za stolom ili objelodanjujući kakovu novu hipotezu, bilo s obzirom na povijest bilo na interpretaciju gregorijanskog pjevanja.

a) Liturgija Časova

Kada se govori o pjesmama za liturgijsku zajednicu, gotovo uvijek se misli samo na pjesme za euharistijsko slavlje, čime se znatno smanjuje mogućnost sudjelovanja puka u liturgijskom pjevanju. Time se zapravo izdvaja Misu iz njezina životnog konteksta, koji je molitva Crkve, a time se zapravo zanemaruje, ili još gore, isključuje liturgiju Časova.

Ako se ne želi upasti u nove poteškoće, treba ispitati savjest i voditi računa o tome da postoje velike mogućnosti za pjevano sudjelovanje zajednice, koje pružaju slavljenja Kristovih misterija. Ponajprije treba biti svjestan crkvenosti liturgije Časova: ona nije jednostavno molitva svećenika i redovnika. U školi koncilske ekleziologije i kristologije došlo je do potpune svijesti da je ona molitva naroda Božjega. Nasuprot dubokoj stvarnosti i besprijekornoj jasnoći, liturgijska praksa nije zabilježila odgovarajuće rezultate. To je vidljivo iz toga, što se pozornost usmjeruje gotovo isključivo na pjesme za Misu, dok se u većini slučajeva potpuno zaboravlja repertorij liturgije Časova.

U tom smislu trebalo bi se upitati: može li se opravdati kašnjenje objavljivanja priručnika *Antiphonale Romanum* i iz praktičnih razloga uz njega vezani novi *Liber Usualis*? U njemu, uz melodije za Misu, ne bi smjeli nedostajati dodaci za slavlje glavnih Časova, tj. Jutarnje i Večernje za nedjelje i glavne svetkovine.

Vodeći računa i o tim slavljinama, formiranje kršćanskog puka može se usmjeriti na gregorijansko pjevanje, znajući pri tome, da su zajednice koje su se spremne okupiti za molitvu Časova jedinstvenije od onih koje se okupljaju na nedjeljnom euharistijskom slavlju, a koje su često vrlo raznovrsne i raspršene. Podsjećajući ukratko na važnost liturgijskih Časova spomenut ćemo neke dijelove repertorija, koje puk može s lakoćom izvoditi.

Na prvom mjestu je *himnodija*. Osim različitih melodija krajnje jednostavnih, koje se mogu lako pronaći u *Liber Hymnarius* iz 1983., himnički repertorij se može povećati klasičnim melodijama velike umjetničke vrijednosti, objavljenim u raznim studijskim izdanjima, na prvom mjestu u I. svesku *Monumenta Monodica Medii Aevi*. Malo je glazbenih vrsta – i ne samo u gregorijanskom pjevanju – koje su vođene tako skladnom melodijskom linijom kao himni. Jednostavnosti i ljepoti melodije suprotstavlja se krajnja poteškoća s obzirom na razumijevanje teksta. To se može preduhitriti prethodnim studijem; osim toga, ne smije se zanemariti činjenica da pjesnički tekstovi ne zahtijevaju razumsko shvaćanje, već treba dopustiti da uđe u srce s malo riječi i pobudnom tematikom. Znakoviti, s obzirom na melodiju, lagani zbog silabizma, himni bi bez velikih poteškoća mogli biti ponovno uvedeni u pučki repertoar.

Evo jedne primjedbe, koja vrijedi za gregorijansko pjevanje općenito. Kako je stvaran u luku više stoljeća,

latinski repertorij pruža obimnu lepezu tekstova i glazbenih oblika koji odgovaraju različitim slavljinama liturgijske godine, a da se ne treba bojati da će se upasti u ponavljanje do dosade. Liturgijska osjetljivost, vezana uz razna slavlja, zahtijeva izražavanje tekstovima i glazbenim oblicima koji se razlikuju bilo unutar iste obredne strukture, bilo u slijedu liturgijske godine. Neshvatljivo je i nedopustivo, a nažalost je znak nepovezanosti s liturgijom, pjevati jedan napjev u bilo kojem času bilo kojeg slavlja. I ovdje se može reći, da pjesme koje su prikladne za sve, ne govore više ništa.

Vratimo se načas *himnima*: postoje različiti tekstovi ovisno o časovima i liturgijskoj godini. Izmjenom tekstova himna (na primjer kod Povečerja) različita melodija ima zadaću okarakterizirati dan prema njegovom liturgijskom značenju; i obratno: nije rijetkost da su različiti tekstovi povezani međusobno posve identičnom melodijom. Zatim dolaze *antifone*: velikim dijelom su vrlo jednostavne. Svetkovinama predstavljaju pokoju veću poteškoću koja je često samo prividna. Ukrasni dijelovi, dobro umetnuti u umjetničko djelo, uvijek se lakše prihvaćaju i izvode s obzirom na skladbe prividno jednostavnije, ali zapravo siromašnije i beznačajnije.

Napjevi koji su lako prihvatljivi zbog svoje strukture su *kratki rezponzoriji*; sastavljeni po raznim melodijskim obrascima, da bi naglasili posebno važne momente liturgijske godine. Ne bi bilo loše upotrebljavati ih što češće u već uobičajenoj službi Riječi, koja je postala vrlo važan sastavni dio raznih sakramentalnih i izvansakramentalnih obreda.

Ostaje još na kraju problem *psalmodije*. Čini se da se radi o gregorijanskoj glazbenoj vrsti koja je najteža za izvođenje. Potpuno 'jednostavna', ako se ne pjeva metronomskom točnošću, ali se hrani nekom vrstom nutarnje napetosti, koja oživljava pojedinu riječ i čitav tekst, psalmodija ili postaje osobna molitva ili ostaje mrtvo slovo, izvedeno mehanički i bezlično. U psalmodiji je vrlo uočljiva lakoća dobro prilagođenog jezika, zatim naglašavanje, ne toliko ograničeno apstraktnim pravilima koliko dubokim razumijevanjem značenja teksta. Osjeća se i gipkost glasa, kojom se pojedinac uspijeva ujednačiti sa cjelokupnom zajednicom (ne glasnije ili tiše, ne brže ili sporije od drugih), doprinoseći na taj način skladnoj mekoći i ujednačenosti boje glasa, kojim se puk u zajedničkoj molitvi obraća Bogu.

Očito je da se i u liturgiji Časova ne radi samo o čisto glazbenom činu. Angažiranost u pjevanju izražava dublje sudjelovanje bilo zajednice, bilo klera odgovornog za zajednicu. Kada je svećenik svjestan vrijednosti zajedničke molitve, učinit će sve da bi uključio u slavljenje Časova što veći broj vjernika. Ali uključivanje u slavlje povlači za sobom ne baš nevažnu katehetsku poduku: potrebno je protumačiti značenje molitve, da bi ona kasnije mogla postati kateheza, zahvaljujući tek-

stovima i glazbenom izrazu. Ali uključivanje u slavlje zahtijeva stvaranje novih prostora za liturgijsko-glazbeni odgoj, stavljajući na raspolaganje vjernika odgovarajuće vrijeme i prostor. Više od teoretskih dokazivanja uvjerljiv je primjer svećenika i zajednice, učvršćenih u vjeri i oduševljenih umjetničkim izvođenjem glazbe, što se nažalost ne susreće tako često.

b) Euharistijsko slavlje

Prijedimo sada na napjeve za Misu. Povijest sa svojim mnogovrsnim obilježjima, različitim od pokrajine do pokrajine, od jednog razdoblja do drugog, ne pomaže nam puno. Ipak je danas jasno, da se i vjerna zajednica, koja nema nikakvu glazbenu naobrazbu, može uključiti u neke pjevane dijelove koji ne zahtijevaju posebnu vještinu: misli se na odgovore u dijalozima s predsjedateljima i đakonima, a posebno treba obratiti pozornost na poklik *Amen*, kojemu se mogu dodati i kratki poklici nakon *Pretvorbe* i *Očenaša* (*'Jer tvoje je kraljevstvo i slava i moć u vjekove.'*). Ovdje se ipak ne smije podcijeniti jedan ne baš nevažan problem.

Ako su s glazbenog gledišta ti odgovori i poklici vrlo jednostavni i izvode ih ili ih bez većih poteškoća mogu izvoditi svi, ne znači da se može zanemariti teološka vrijednost takvog sudjelovanja. Sjetimo se samo poklika *Amen* kojim puk završava Euharistijsku molitvu. To je svečani potvrdni čin kojim se izražava potpuna spoznaja, da je svaka prisutna osoba uključena svim svojim bićem u Kristovo djelo spasenja, koje se ostvaruje u slavljenju svetih otajstava. Zapitajmo se, služi li jednostavnost poklika potpunom prijanjanju uz vjeru ili možda prikriva previše pojednostavnjen i površan odgovor na nešto što se ne razumije. Drugim riječima, je li taj *Amen* krik srca taknutog Duhom Svetim ili je samo emotivna mehanička reakcija na čisto sociološke poticaje uz rizik, ili još gore, mogućnost da se sve svede na samo jedan beznačajan čin?

Bilo bi ponižavajuće svesti pjevano sudjelovanje zajednice samo na te male odgovore, iako su važni, štoviše bitni. Gregorijansko pjevanje nije samo pjevanje poklika *Amen* i *1 s duhom tvojim*, iako ne želimo poreći da je i u tim kratkim dijelovima ispunjen njihov glazbeni značaj. Potrebno je nešto drugo. Ali što bi se razumnog moglo predložiti jednoj zajednici? Počnimo od napjeva za *Proprium* (promjenjivi dijelovi Mise), posebno zbog hitnosti da se spasi osjećaj za liturgijsku godinu, uvodeći raznolike napjeve, koji odgovaraju svakom danu odnosno liturgijskom vremenu. Čini se da su najjednostavniji napjevi *antifone za pričest*, od kojih su neke vrlo kratke i idu melodijskom linijom mnogih antifona iz Časoslova.

S obzorom na predloženi izbor alternativnih napjeva za liturgijska slavlja, bilo bi poželjno izabrati iz vrlo

opsežnog gregorijanskog repertorija napjeve koji su lako prihvatljivi. Ne bi se trebalo zanemariti i druge repertorije s njihovim privlačnim melodijama koje još i danas narod pjeva, kao što je na primjer milanski napjev *Corpus tuum frangitur* ili tranzitorij *Te laudamus*.

U tom procesu prihvaćanja ne-gregorijanskih melodija slijedi se živa praksa iz starine i srednjega vijeka. U izboru ovih napjeva mora biti odlučujuća, ako je moguće, povezanost teksta i antifone evanđeoskog odlomka dotičnog dana. To govorimo zato, da bismo naglasili neraskidivu povezanost Euharistije i Riječi, koja se zanemaruje kada se pjevaju općeniti tekstovi.

S obzirom na *ulaznu antifonu*, s glazbenog gledišta problem je složeniji. Više nego kod drugih napjeva morat će se promotriti svaki napjev zasebno, bilo s glazbenog gledišta, bilo da se uzimaju u obzir sposobnosti zajednice.

Napjev koji se obično bez puno razmišljanja izbacuje iz repertorija za puk je *Alleluia*. Ako je točno, da su melodije koje oduševljavaju, kao što je italska verzija napjeva *Quinque prudentes virgines*, predviđene za solističku grupu koja je dobro uigrana i pripremljena, ili za solistu, mnoge kratke napjeve za *Aleluja*, baš zbog melodijskog poleta i nutarnje živosti, može pjevati cijela zajednica. Ovdje se posebno misli na tipске melodije u II. modusu (*Dies sanctificatus*), znajući pritom da zajednica ne može izvesti melodiju u njezinim mnogim nijansama, kako to može solista ili mala grupa pjevača. Ako se poštuje visoki stupanj kvalitete izvođenja, zapitajmo se, ne postaje li liturgija u tom slučaju mjesto gdje će se davati oduška virtuozističkoj interpretaciji?

Repertorij koji je tradicionalno rezerviran za puk – osim napjeva koji su ušli u područje liturgijske pobožnosti, kao što su melodije *Tantum ergo*, *Adoro te devote* – su melodije *Ordinarija Mise* (nepromjenjivi dijelovi). Ali ne smijemo se zavaravati, misleći da su strogo silabičke melodije lakše ili cjenjenije na razini puka. Da puk može pjevati s uvjerenjem i oduševljenjem gregorijanske melodije, vidi se po masovnom izvođenju *Kyrie* iz IX. Mise (*Kyrie Cum jubilo*) i još više *Kyrie* iz VIII. mise (*Kyrie De angelis*). Svaku tu melodiju trebalo bi dobro prostudirati. Znakovito je da *Kyrie De angelis* oponaša 'svjetovni' model svibanjske pjesme njemačkog Minnesingera iz XIII. Stoljeća Neidharta von Reuenthal.

Ta činjenica je veliki pokazatelj koji može pomoći u ispravnom izboru gregorijanskih napjeva za puk: trebalo bi dati prednost melodijama koje dolaze iz pučke tradicije. Treba također voditi računa i o izvornim gregorijanskim melodijama, koje su udahnule duh melodijama koje su ušle u pučku tradiciju, to jest u opsežnu zbirku takozvanih 'koral', koji su bili vrlo rasprostranjeni na njemačkom jezičnom području mnogo prije protestantske reforme.

Zaključak

Ovo razmišljanje željeli bismo zaključiti pokojom konkretnom uputom:

a) Gregorijansko pjevanje nastalo je u svijetu latinske kulture, a razvijalo se preuzimajući raznovrsne značajke drugih kultura, različitih prema kronološkom slijedu i prostoru. Uz pozornu analizu mogu se pronaći tragovi semitskih, bizantskih, antiknih, srednjovjekovnih melodija. Od samog početka te su melodije pripadale latinskoj liturgiji u kojoj su se nalazili, i u manjoj mjeri nalaze se još i danas, elementi različitog porijekla s obzirom na kulturu i jezik.

Sjetimo se hebrejskog *Amen*, *Hallelujah* i grčkog *Kyrie eleison*.

U sadašnjem trenutku, suprotno onome što je želio Koncil, slavljenje liturgije na latinskom jeziku gotovo je nestalo. Ovaj jednostavni zaključak izaziva jedno pitanje: ako se liturgija ne slavi na latinskom, znači li to da se ne mogu pjevati ni gregorijanski napjevi? Ili je neizbježno liturgiju slaviti na latinskom da bi se mogli pjevati gregorijanski napjevi? Na ova pitanja postoje različiti odgovori. Jedan od njih je: prilagođivanje teksta na lokalnom jeziku gregorijanskim melodijama. Nailazimo na mnoge pokušaje na tom planu, pa bi ih trebalo proučavati i vrednovati svakoga zasebno. Taj postupak prilagođivanja u sebi je nesiguran i rizičan, trebalo bi ga izbjegavati s obzirom na prevođenje latinskoga na lokalni jezik, što nije tako veliki problem kod ukrašenih i melizmatskih napjeva.

Čini se da je lakše i prihvatljivije ići srednjim putem, tj. prihvatiti suživot gregorijanskih napjeva s latinskim tekstom unutar liturgijskih slavlja, u kojima bi se govornici dijelovi i eventualno neke druge pjesme izvodili na lokalnom jeziku. Potrebno je prosuditi u kojoj je mjeri stvarno moguć suživot gregorijanskog pjevanja i lokalnog jezika u liturgiji. Na taj bi se način ne samo potvrdila nesumnjiva raznolikost, nego bi to bila i nadopuna i obogaćenje pojedinog lokalnog jezika gregorijanskim napjevima na latinskom.

Ukratko: ako danas stvarno nema slavljenja liturgije na latinskom, treba li izgubiti svaku nadu da bi se mogli uvesti gregorijanski napjevi? Ne radi se o uvođenju

tih napjeva pod svaku cijenu, jer bi to na koncu moglo izgledati kao ružna zakrpa na odjeći, što bi izgledalo smiješno i umjetno. U svemu tome treba biti realističan i imati dozu zdrave pastoralne revnosti da bi se moglo prosuditi što se može i/ili mora učiniti, da bi se liturgija mogla slaviti na najbolji mogući način, tj. na način da narod Božji mogne lakše prihvatiti otajstvo i što bolje izraziti ono što živi.

b) Onaj tko je uvjeren ne samo u glazbenu nego i duhovnu vrijednost gregorijanskog pjevanja, osjetit će potrebu uvesti u liturgijska slavlja melodije koje puk nije u stanju izvesti. Ako pak puk pjeva gregorijanske napjeve, ne znači da se mora isključiti *schola* i napjevi koje samo ona može pjevati. Za bolje življenje 'pučkog' gregorijanskog pjevanja važno je da zajednica vjernih može živo sudjelovati u liturgiji, slušajući barem povremeno druge napjeve, prodirući pomalo u umjetničku i duhovnu težinu napjeva kao što su gradualni, mnogi alelujatički napjevi, opsežni responzoriji i ofertoriji. Potrebno je razumno rasporediti liturgijsko slavlje, gdje bi oblici, strukture, melodije i razni tekstovi bili povezani u skladnu cjelinu, gdje bi pažljivo slušanje i osobno pjevano sudjelovanje bili u pravoj ravnoteži, gdje bi se pjevanje, riječ i šutnja uzajamno prožimali, da budu vjerodostojni i da hrane vjeru onoga tko pjeva i pjevajući slavi Kristova otajstva.

c) Iz ekumenskih razloga koje naglašava i Učiteljstvo Crkve, dobro je njegovati gregorijansko pjevanje na razini puka. Tome u prilog svjedoče slavljenja liturgije, koje u Rimu slave narodi okupljeni sa svih strana svijeta. Jedna vjera u jednog Gospodina i jednu Njegovu Crkvu zahtijeva zajednički i jedinstveni izričaj, ali izbjegavajući pri tome opravdane posebne kulturalne i jezične izražaje. Naše bi nas katoličanstvo trebalo obvezati na ozbiljnu teološku katehezu i glazbeno obrazovanje. Teološka kateheza trebala bi protumačiti razlog naše vjere, značenje obreda koje slavimo, razlog i potrebu zajedničkog pjevanja, a glazbeno obrazovanje trebalo bi pomoći da se i najjednostavnije sudionike može naučiti jednostavne zbarske melodije, poučiti ih da pjevano sudjelovanje obogaćuje toliko, da ga preobražava u pjevanje kojim Crkva otvara srce Bogu u zahvalnosti, u sinovskoj molitvi, u klanjanju.